

***ПЕДАГОГІЧНА
ДІАГНОСТИКА
З ЕЛЕМЕНТАМИ ТЕРАПІЇ***

Лекція 2

***ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНІ
ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДІАГНОСТИКИ***

ПЛАН

- 1. МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ**
- 2. ВИДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ**
- 3. РІВНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ**
- 4. ПРИНЦИПИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ**
- 5. МЕТОДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ**

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз роботи школи // Все для вчителя. - 1999. - №1. - с. 9-12.
2. Битинас Б.П., Катаева Л.И. Педагогическая диагностика: сущность, функции, перспективы // Сов. педагогика. - 1994. - №7.
3. В основі системи - вивчення педколективу // Завуч. - 1999. - №4. - с. 4-6.
4. Диагностика успешности учителя: Сб. метод. мат. для руководителей шк / Сост. Т.В. Морозова. - М.: Образоват. центр "Педагогический поиск", 1997. - 94 с.
5. Жерносек І.П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі: Навч.-метод. посібник. - К.: ІЗМН, 1998. - 160 с.
6. Зверева В.И. Диагностика и экспертиза педагогической деятельности аттестуемых учителей. - М.: УЦ "Перспектива", 1998. - 112 с.
7. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика: Пер. с нем. - М.: Педагогика, 1991. - 240 с.
8. Кальней В.А., Шишов С.Е. Технология мониторинга качества обучения в системе "учитель - ученик". Методическое пособие для учителя. - М.: Педагогическое общество России. - 1999. - 86 с.
9. Коберник О.М. Управлінські засади психолого-педагогічної діагностики розвитку учнів загальноосвітньої школи // Освіта і управління. - 1999. - №1. - с. 79 - 85.
10. Конаржевский Ю.А. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса и управление школой. - М.: "Педагогический поиск", 1997. - 79 с.

Багатоплановість та комплексність змісту діагностики праці педагога призводить до того, що в сучасній науковій літературі існує декілька підходів до визначення поняття „педагогічна діагностика“. У більшості випадків подібні визначення даються з точки зору психології. В них особлива увага приділяється змісту педагогічної діагностики як вивченню психологічних процесів і сформованості особистих якостей педагога.

Те, що педагогічна діагностика тісно переплітається з психодіагностикою як галуззю психології, не викликає сумніву. Психодіагностика розробляє методи виявлення індивідуальних особливостей і перспектив розвитку особистості. Саме тому у психолого-педагогічній літературі все переконливіше звучить думка про недоцільність розмежування діагностики на педагогічну і психологічну, оскільки перша породжена другою і успадкувала від неї багато наукових понять і теоретичних положень.

При цьому головним **завданням** психолого-педагогічної діагностики як наукового напрямку вважають виявлення показників стану педагогічних та психологічних явищ і процесів, де кожний показник з деякою імовірністю свідчить про цей стан. Результатом має бути зручний для практичного використання діагностичний засіб, який дає змогу знати істинний стан об'єкта або суб'єкта.

Підбираючи діагностичні методики, їх слід компонувати і структурувати у відповідності з психологічною концепцією, згідно до якої праця педагога як складна психічна реальність представлена у вигляді трирівневої просторової моделі, яка включає в себе:

- особистість педагога,
- педагогічну діяльність,
- педагогічне спілкування.

Названі три рівні об'єднані єдиною
метазадачею — розвиток особистості вихованця.
Разом з тим вони не накладаються один на одного,
не дублюються, не повторюються, а вступають в
складні діалектичні відносини, причому кожен із
них в процесі праці педагога виступає то
передумовою, то засобом, то результатом розвитку.

Відповідно до даної моделі можна виділити такі
види діагностики за її місцем у системі психолого-
педагогічного проектування розвитку особистості
педагога: первісна, попередня, періодична,
повторна, підсумкова.

◦ **Первісна діагностика** проводиться при вступі педагога на роботу до школи. **Випереджальна діагностика** допомагатиме керівнику виявити рівень професійної компетентності молодого педагога та вибудувати план стратегії подальшої взаємодії із працівником.

На стадії проведення **попередньої діагностики** збирається докладніша інформація про рівень розвитку професійно важливих рис особистості педагога та результати його педагогічної діяльності.

Періодична діагностика проводиться через певний проміжок часу - найдоцільніше через рік - за певною програмою для всіх педагога і, якщо виникає така потреба, індивідуально.

Мета повторних діагностичних зрізів - одержання інформації про хід професійного зростання педагога, педагогічного колективу навчального закладу.

○ Пролонговане діагностування динаміки розвитку особистості педагога дає змогу стежити за процесом розвитку, мати завжди нову, актуальну інформацію. Необхідність таких повторних діагностичних досліджень зумовлена самим об'єктом діагностики - особистістю педагога, яка постійно перебуває у стадії розвитку та змін. Тому одержана діагностична інформація не має абсолютного характеру, оскільки пов'язана безпосередньо з моментом проведення діагностики і є оперативною на певному часовому проміжку.

У ході підсумкової діагностики
зіставляється рівень реального стану розвитку
педагога чи педагогічного колективу з
прогнозованим, прогнозується новий етап та
стратегія подальшого розвитку окремих
педагогів чи педагогічного колективу
навчального закладу загалом.

Оскільки мова йде про діагностику окремих педагогів чи педагогічного колективу навчального закладу, правомірно виділити два *рівні* психолого-педагогічної діагностики: індивідуальний та груповий.

Якщо групова діагностика оперує узагальненою інформацією про педагогічний колектив навчального закладу, то індивідуальна допомагає отримати поглиблену інформацію про кожного педагога зокрема.

Діагностична діяльність передбачає здійснення наступних *операцій*:

- а) порівняння,**
- б) аналіз,**
- в) прогнозування,**
- г) інтерпретація,**
- д) інформування,**
- е) контроль.**

Порівняння – перший етап процесу діагностики. Спостерігаючи за діяльністю педагога, ми порівнюємо його теперішню поведінку з попередньою поведінкою (діяльністю), чи з поведінкою інших педагогів у даний момент чи в минулому, чи з описом поведінки неіснуючого педагога (модель ідеального педагога тощо).

Аналіз дозволяє визначити, чому поведінка (діяльність) того чи іншого вчителя або колективу вчителів відрізняється від його ж попередньої поведінки, від поведінки інших педагогів (педагогічних колективів) чи відхиляється від норми.

Прогнозування дозволяє здійснити

° екстраполяцію даних, отриманих в результаті співставлень та аналізу, на поведінку в інших ситуаціях чи в майбутньому.

Інтерпретація дозволяє керівнику давати оцінку, в якій поряд з його власною точкою зору та очікуваннями присутня також інформація, зібрана ним за певний проміжок часу. Ця інформація повинна бути систематизована, піддана процесу індексації і узагальнена у вигляді концепції, яка містить оцінку.

Інформування як повідомлення педагогом результатів діагностичної діяльності дозволяє досягнути виховного (розвиваючого) впливу, а контроль - визначити, який вплив здійснюють на педагогів та інших зацікавлених осіб різні методи і процедури діагностики.

-
- **Психолого-педагогічну діагностику педагогів доцільно узгоджувати із завданням та змістом науково-методичної роботи педагогічного колективу навчального закладу. Такий підхід передбачає використання комплексно-цільового методу планування, тобто розроблення комплексних цільових діагностичних програм, які містять систему заходів для досягнення поставленої адміністрацією мети. Технологія реалізації подібних програм може включати в себе наступні *кроки*:**

а) підбір текстів, розроблення анкет, протоколів фіксування результатів спостереження та іншої документації для комплексного оцінювання педагогічної діяльності вихователя;

б) збір, обробка й аналіз результатів діагностики та додаткової соціологічної інформації в рамках програми;

в) загальне оцінювання освітньої діяльності педагогічного колективу чи окремих педагогів;

г) складання звіту на основі аналізу результатів діагностики;

д) розроблення рекомендацій для педагогів та педагогічного колективу щодо вдосконалення професійної діяльності.

Технологія вивчення особистості педагога чи педагогічного колективу навчального закладу має ґрунтуватися на таких **засадах**:

1. Вивчення особистості педагога повинно бути спрямоване на вирішення головного завдання - підвищення рівня його професійної компетентності та педагогічної майстерності.
2. Вивчення має бути комплексним - тобто охоплювати всі основні професійно-важливі сфери особистості педагога.
3. Діагностичні методики повинні пропонуватись у доступній для сприймання формі.
4. Дослідження слід проводити у звичайних умовах діяльності навчального закладу.

Науковий підхід до підготовки і реалізації педагогічних заходів, спрямованих на вирішення головних завдань педагогічної діагностики потребує дотримання при її проведенні наступних **принципів**: цілеспрямованість та адресність; обов'язковий облік результатів педагогічної діагностики в подальшій роботі керівника НЗ; вивчення конкретного педагога у взаємозв'язку з педагогічним колективом; відповідність діагностичних процедур сучасним досягненням педагогічної науки і практики; системність і неперервність вивчення особистості і діяльності педагога.

Цілеспрямованість діагностики виявляється в
● потребі співвіднесення організаційних форм,
засобів і методів їх реалізації з кінцевою метою -
задоволенням професійних запитів учителів на
фоні значного підвищення ефективності
навчально-виховного процесу.

Адресність діагностики визначається ступенем
диференціації її форм і змісту в залежності від
індивідуальних чи групових особливостей,
зумовлених відмінностями статті, посадового
статусу, предметної і соціальної спрямованості,
рівнем освіти і т. ін.

○ Педагогічна діагностика не може перетворитися в самоціль, її результати повинні детально аналізуватися і слугувати основою для подальшого вироблення рекомендації щодо корекції та самокорекції особистості і діяльності педагога. Тому важливою є вимога **обліку результатів діагностики в організації праці педагога.**

Діяльність педагога реалізується у постійному взаємозв'язку з педагогічним колективом школи, який суттєво впливає на її характер, корегує і, накінець, багато в чому визначає результат індивідуальної праці педагога. Вплив колективу може бути різним: сприятливим і несприятливим, прискорюючим і сповільнюючим, сприяючим розвитку творчого потенціалу педагога чи таким, що заганяє його в рамки прийнятих стереотипів.

Надійність і вірогідність діагностичних процедур визначається тією науковою основою, яка закладена в методи і засоби діагностики. У випадку використання методик, які не відповідають сучасній практиці педагогічної діяльності, не доводиться сподіватися на появу вірогідних даних, здатних змінити педагогічну працю в кращу сторону. Більше того, помилкова діагностика може принести невиправну шкоду, слугувати основою для помилкової корекції навчально-виховної діяльності, нанести психологічну травму педагогу, сформувати в нього комплекс психологічної неповноцінності чи, навпаки, необґрунтований оптимізм і самозаспокоєння.

Тому відповідність діагностичних процедур сучасним досягненням науки і практики визначено як принцип педагогічної діагностики.

Останній принцип - системність і неперервність вивчення вказує на необхідність багатоаспектного діагностування, яке розглядає різні сторони педагогічної діяльності, професійно та соціально важливі якості особистості. До того ж системність діагностики повинна, безперечно, поєднуватися з її неперервністю на рівні НЗ, методоб'єднання, інституту вдосконалення педагогів.

Часткові вимоги до відбору і використання методів діагностики вчителів такі. Перш за все, керівник повинен використовувати не одну якусь методику, а їх систему для успішного вирішення поставленого завдання.

Одержати найдостовірніші результати можна за умови, якщо методики не лише охоплюватимуть всі сторони досліджуваного об'єкта, а й взаємно перетинатимуться. Добирати їх потрібно так, щоб кожна допускала як якісний, так і кількісний аналіз результатів дослідження і водночас була достатньо простою, не потребувала громіздких процедур їх опрацювання.

Швидко та правильно вибрати відповідний метод та методику допомагає їх класифікація.

Існує багато різноманітних підходів до класифікації діагностичних методик, зокрема їх групують в залежності від спрямованості на вивчення індивідуальних особливостей, рис та станів особистості чи колективу, від характеру участі піддослідних у їх проведенні, від часу та місця проведення діагностичного дослідження, залежно від форми та способу використання та ін.

Найбільш повна *класифікація* методів вивчення особистості і колективу наводиться Фрідманом Л.М.:

1. За характером участі у проведенні дослідження:

а) пасивні (спостереження, якісний і кількісний аналіз діяльності та ін.);

б) активні (анкетування, тестування, соціометричні методи, проєктивні, апаратурно-технічні методи та ін.).

2. За часом спостереження:

а) одноманітні (анкетування, тестування та ін.);

б) довготривалі (цілеспрямоване спостереження, біографічний метод і т. ін.).

3. За місцем проведення:

а) шкільні (класні та позакласні);

б) лабораторні.

4. За метою вивчення особистості:

а) неекспериментальні (спостереження, анкетування, бесіда, аналіз результатів діяльності) - дозволяють особливості особистості;

б) діагностичні (тестування, метод шкал, консиліуми т.п.) - вимірюють конкретні якості та особливості особистості;

в) пояснення явищ (природній, моделюючий, лабораторний експеримент);

г) визначення можливостей розвитку (формуючий експеримент).

Найбільш правильним способом проведення діагностики є метод експертних оцінок, який включає в себе низку інших дослідницьких методів: спостереження, анкетування, тестування, аналіз одержаних результатів та ін. Беспалько В.П. виділяє в процесі діагностики два рівні.

Перший рівень - нагромадження емпіричних даних - спостереження, ідентифікація і фіксація даних про особистість і діяльність педагога. При цьому відбувається розпізнавання об'єкта за характерними ознаками.

Другий рівень - передбачає опрацювання інформації, розпізнавання сутності досліджуваного об'єкта, співвідношення отриманих результатів із практикою, причому діяльність педагога розкладається на складові різних рівнів, відштовхуючись від ієрархії.

◦ **Беспалько В.П.** передбачає використання різних методів діагностики, які відповідатимуть кожному рівню. Такий поділ процесу педагогічної діагностики на етапи відповідно до їх змісту є найбільш доцільним, оскільки дозволяє розкрити способи і порядок дій при здійсненні педагогічної діагностики.

На першому, емпіричному рівні широке використання матимуть такі методи, як спостереження, індивідуальні бесіди з педагогом, тестування вихованців.

Беспалько В.П. наводить також класифікацію методів психолого-педагогічної діагностики. Їх поділяють на дві основні групи. По-перше, різноманітні анкети і питальники (тести Q- типу), спрямовані на виявлення особливостей особистості педагога (тести самооцінок), його місце в педагогічному колективі (соціометрія), визначення рівня його професійної компетентності (тести-ситуації, тести-досягнень). По-друге, це об'єктивні тести, розраховані на прихований характер визначення параметрів особистості. До них відносяться тести здібностей, сприйняття, тести-міркування, проєктивні тести.

Характер визначення інформації за таких умов опосередкований, багато що залежатиме від розуміння змісту тестів. Їх трактування носить надзвичайно індивідуальний характер. Необхідно зазначити, що під час проведення тестів змінюється початкова цілісність особистісних якостей вчителя, тобто тести змінюють його внутрішній стан, що ще більше знижує ефективність таких методів, призводить до появи суттєвих похибок, величину яких дуже важко визначити.

Окремі автори вважають, що тестування замінює психолого-педагогічний аналіз математичною обробкою результатів. Участь у тестуванні спеціалістів-експертів дає можливість вивчити об'єкт з позиції “стороннього спостерігача”, не коректуючи жодних змін, що робить такий метод найбільш об'єктивним і точним. Використовувати експертні методи як основні в педагогічній діагностиці рекомендують практично всі автори, які працюють в даній галузі досліджень.

Крім того, експертні методи передбачають використання колективного численного дослідження, який дозволяє зробити процес і результати педагогічної діагностики більш об'єктивним, приблизити його до сутнісної характеристики педагога. Діагностика особистості педагога, його професійних знань і умінь вимагає участі групи ерудованих спеціалістів і може бути здійснена під час організації перехресної взаємоперевірки педагогів, залученні методичних об'єднань, методичної ради тощо. При цьому стимулюється самоаналіз педагогів, які проводять експертну оцінку.

Тому рекомендується залучати до експертної оцінки якомога більшу кількість людей - адміністрацію, колег педагогів, вихованців, батьків, охоплюючи таким чином всіх учасників навчально-виховного процесу. Визначивши середню величину отриманих результатів, забезпечимо найбільшу об'єктивність експертних оцінок.

Але варто не забувати й те, що об'єктивність експертного дослідження залежить від підготовленості експертів, їх професійної компетентності, незацікавленості та неупередженості в результатах експертизи. Така точка зору щодо підбору експертної групи є найбільш правильною, тому педагогічна діагностика діяльності педагога може бути здійснена невеликою групою компетентних експертів: адміністрацією, спеціалістами органів управління освіти, найбільш досвідченими педагогами-методистами, які попередньо підготовлені у відповідності з поставленими цілями діагностування.

На другому етапі використовуються переважно методи статистичного аналізу емпіричної інформації, отриманої на першому етапі. Результати педагогічної діагностики використовуються надалі під час розробки системи заходів щодо реалізації висновків, зроблених на основі аналізу результатів вивчення педагогічної діяльності педагога: подолання труднощів, закріплення позитивного досвіду, зміна психологічних якостей особистості. Використання різнопланових методів і методик діагностики сприяє виявленню не лише наявного, актуального рівня розвитку професіоналізму педагога, а й дає змогу визначити можливості “зони найближчого розвитку”, тобто перспективи їх розвитку в майбутньому.

Щоб провести діагностичне дослідження на належному рівні, адміністрація НЗ повинна мати повне методичне забезпечення, що передбачає створення та постійне поповнення банку психолого-педагогічних діагностичних методик, ведення на регулярній основі відповідної документації, в якій фіксуються результати діагностики (карти індивідуального та колективного розвитку тощо).

Широке застосування психолого-педагогічної діагностики дозволяє керівнику навчального закладу створити сприятливі основи для професійного росту педагогічних працівників та ефективного вирішення завдань навчально-виховного процесу.

Дякую за увагу !

